

הרב יוסף ישראל גרוסמן

בשיעור המתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב

(א) ע' בספר ברי השלחן הל' בשר בחלב מאת הרה"ג ר' שרגא פייוול כהן שליט"א בסי' פ"ט ס"ק ל"ה, וז"ל, ובקצת מקומות נוהגין להמתין שלש שעות בין בשר לגבינה, ואוכלים אז הגבינה בלא קינוח והדחת הפה וגטילת ידיים.

ועי' שם בציונים ס"ק נ"ג, וז"ל, ולא נתפרש לי המקור והטעם למנהג זה. [שו"ר בחיי אדם כלל קכ"ז דין י' שכתב שיש מקילים להמתין רק איזה שעות ע"ש.] עכ"ל. ולכאורה מצוה להסביר הטעם והמקור למנהג זה שהרבה בני אשכנז נוהגין בו.

(ב) וכלפני עשרים שנה שמעתי מהרה"ג ר' משה היינימאן שליט"א הסבר ומקור למנהג הנ"ל בדרך זו. דהנה המקור לכל הענין של המתנה הוא מהגמ' בחולין (קה.) אמר מר עוקבא, אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא. דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר כי (גירסת הר"ח) השתא, ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחרייתא אכילנא. וכתבו שם התוס' בד"ה לסעודתא, וז"ל, לאו בסעודות שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן, עכ"ל. ולהלכה לא קיי"ל כדברי התוס', אך מ"מ נוגע שיטתו להלכה, וכדלקמן.

(ג) עי' ט"ז ליו"ד (סי' פ"ט ס"ק ב') שהביא דברי המהרש"ל הידועין, וכן מנהג רוב העולם, שצריכין להמתין ו' שעות, וז"ל, ואם אי אפשר למחות ביד בני אדם שאינם בני תורה. אבל בבני תורה ראוי למחות ולגזור בהם שלא יקילו פחות משש שעות, ע"כ. והוא עפ"י דברי הרמב"ם שכתב (בהל' מאכלות אסורות פ"ט הל' כ"ח), מי שאכל בשר בתחילה לא יאכל אחריו חלב עד שיהי' ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שיש שעות, מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח.

ויש שלמדו בכונת הרמב"ם שכונחו לומר דסגי במקצת של השעה הששית, ואין צריכין להמתין כל השעה הששית, ושלזה נתכון במש"כ כמו ו' שעות. ובעצם הולך הרמב"ם בשיטת המהרש"ל (של ו' שעות). וצריכין להבין מנא לי' להרמב"ם שכונת מר עוקבא באמרו מסעודה לסעודה הי' ו' שעות?

(ד) וצ"ל דהרמב"ם סובר דבין סעודה לסעודה היינו כמו שכתבו התוס' דזה בין סעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, דבימיהם רק אכלו ב' סעודות בכל יום ולא ג'. ועי' בלחם משנה שם על הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות שכתב, וז"ל, ומפרש רבינו שבין סעודה לסעודה ו' שעות, שכן סעודת ת"ח בשעה ששית, ומר עוקבא ת"ח הוה, ואמר משם עד שש שעות הוי סעודה אחרת. פירוש לדבריו, שכן מצינו במס' שבת (י.) ... אלא רביעית מאכל כל אדם, חמישית מאכל פועלים. ששית מאכל ת"ח. ולזה נתכוון הלחם משנה במש"ב שכן סעודת ת"ח בשעה ששית, ומר עוקבא ת"ח הוה. אבל מה הפירוש בשאר דבריו, וא"כ משם עד שש שעות הוי סעודה אחרת, דהלא אפשר שאכל סעודה השני' לאחר ח' שעות, ומנא לן דאכל אחר ו' שעות?

(ה) והסביר הגרמ"ה שליט"א עפ"י הגמ' ביומא (ע"ד:) שאינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל. א"ר יוסף מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין. אמר אביי, הלכך מאן דאית לי' סעודתא לא ליכלה אלא ביממא. וממילא, למשל, כיום שהבוקר התחיל בשעה שש (ביום), והלילה התחיל בשעה שש (בערב), אכל מר עוקבא, שהי' ת"ח, הסעודה הראשונה שלו בחצות יום, והסעודה השני' אכל שש שעות לאחר מכן, שהרי צריך היה לאכול מבעוד יום. ע"פ הגמ' ביומא הנ"ל, כדי שיהי' לו שביעה מהאוכל, ונמצא שאכל סעודת הערב בשעה שש, ונמצא שבין הסעודה הראשונה לבין הסעודה השני' של מר עוקבא הי' ו' שעות. (ואפשר דהרמב"ם סובר כמו ו' שעות, שצריך לגמור הסעודה מבעוד יום, וממילא התחיל הסעודה קודם הגמר של שעה ששית, וכן גמר סעודתו הראשונה בתוך אותן ו' שעות והוי רק כמו ו' שעות, ודו"ק).

(ו) ונמצא שיש בזה ב' שיטות: א', שיטת התוס', דרק צריכים סילק ובירך בלי שום המתנה. וב', שיטת המהרש"ל והרמב"ם, שצריכים ו' שעות או כמו ו' שעות. ויש בזה עוד שיטה ג' שמביא הרמ"א וגם בט"ז שם (ביו"ד סי' פ"ט ס"ק ב'), וז"ל, רבים עושים פשרה מדעתן להמתין שעה אחת אחר סעודת הבשר וסילקו ובירכו ואוכלין גבינה, אע"ג דלא אשכחן רמז לשיעור זה, מ"מ מי ימחה בידם, הואיל והתוס' וראבי"ד מתירין. והפשרה הוא שממתינין, וכמו שיטת המהרש"ל, אבל רק שעה, וכמעט שאין ממתינין. וכמו שיטת התוס', וכן נוהגין אנשי סקנדינביה והולנד. הרי שפה רואין היאך ששיטת התוס' נוגעת להלכה, אף דמעיקר הדין לא קיי"ל כוותייהו.

(ז) והשיטה הרביעית של ג' שעות הגיד לי הגרמ"ה שליט"א שזה נמצא בשו"ת מזמור לדוד, שהק', שהחשבון של ו' שעות מדויק רק ביום שיש בו אור

בשיעור המתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב עז

של י"ב שעות, אבל בחורף בהרבה מדינות יש אור היום רק לט' שעות, וכן הוא בכבל, שהיה מקומו של מר עוקבא, וא"כ למשל כשהיום מתחיל בשעה שבע בבקר, ואכל מר עוקבא סעודה הראשונה בשעה אחת אחה"צ, שהיא שעה ששית ביום, אז מתי אכל את הסעודה השני, מסתמא בשעה ארבע, שהלא באותה שעה הוי כבר לילה, וצריך הוא לאכול סעודתו קודם הלילה, וכדברי הגמ' יומא הנ"ל, וכיון שלא חילק מר עוקבא בין יום של קיץ ליום של חורף, נמצא שכבר אכל לפעמים לאחר ג' שעות, ומזה ראי' שמותר לאכול חלב לאחר בשר בג' שעות. וזהו המקור להמנהג של ג' שעות. ובאמת עי' בגמ' שם (כסי' פ"ט) שכבר עמדו על כעין זה. למשל, בגליון מהרש"א שם הביא לדברי הפר"ח, וז"ל, ר"ל מסעודה לסעודה, ואף שבחורף אין בין סעודת צהרים לסעודת ערבית כ"א ד' שעות, וזה מוסכם. ובכיד אפרים כתב, וז"ל, שלעולם משערין לפי הזמן, ולעולם צריך להמתין רביע היום, ובקיץ שהיום ארוך, ימתין הרבה, ובחורף ימתין מעט, ע"ש. ובאמת לא נהגו כן, רק ממתינין שש שעות דהיינו חלק רבע מהמעל"ע, בין בקיץ בין בחורף. ובמקום שיש מיחוש חולי יש לסמוך על הפר"ח. ורואין מהנ"ל שלכה"פ יש שיטות הסוברים שלא כל זמן בעינן ו' שעות מפני החילוק שבין הקיץ לחורף. וכמו כן כבר הביא הבדי השלחן דברי החיי אדם שממתינין רק איזה שעות.

ח) ואסיים בדברי אגדה שנוגעים להנ"ל. בפר' עקב (פ"ח פסוק ג') כתוב "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", והפשט הפשוט הוא שמקודם הי' רעב וענוי ואח"כ האכיל להם את המן. אבל החיד"א לומד דע"י אכילת המן הי' הענוי. ובזה הוא מסביר המדרש, שלכאורה הוא מדרש פליאה, דעל פסוק זה כתב המדרש, מכאן שמדליקין נרות בשבת. ומה שייכות יש בין נרות שבת והמן? אבל לפי כל הנ"ל מוסבר הענין היטב, דכל הענין של המתנת ו' שעות מיוסד הוא על הגמ' ביומא (עד:) דצריכין לאכול ביום כדי שיהי' שבע מן המאכל, ובאמת הגמ' שם מביא פסוק "המאכילך מן במדבר למען ענותך... וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל, ופרש"י, "אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן". וע"ז הוסיפו בגמ' דסומא לעולם אינו שבע, ושחמיד צריכים לאכול סעודה ביום. ולפי"ז הסביר החיד"א כמין חומר כל הענין דויענך וירעיבך, פי', דע"י אכילת המן היה שם ענוי שהרי לא ראו מה שאכלו וכדברי הגמ' ביומא (עד:), וממילא שפיר כתב המדרש מכאן שמדליקין נרות בשבת, דג' טעמים יש להדלקת נרות בשבת; א, כבוד שבת; ב, שלום בית; ג, עונג שבת. ולפי הטעם הג' שפיר למדים מפסוק זה הענין של הדלקת נרות, דע"י הנרות רואין מה שאוכלין ויש עונג שבת, ודלא כמו הענוי של אכילת המן שלא ראו מה שטעמו, וה' יאיר עינינו בתורתו.